

ΤΟΥ ΔΩΚΕ—ΤΟ ΚΟΨΕ ΛΑΣΠΗ ΚΑΙ ΤΑ ΟΜΟΙΑ

λλοτε ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ Ἡμερολογίου τούτου ἐπραγματεύθην περὶ τῶν γνωστῶν μου φράσεων τῶν δηλουσῶν τὸν ἐν ἰσχυρᾷ μέθῃ διατελοῦντα,¹ ἔδειξα δ' ἐκεῖ πόθεν καὶ διατὶ παραλαμβάνεται ἡ σχετικὴ φρασεολογία. Ἐφέτος θὰ ἐξετάσω ἄλλην ὁμάδα φράσεων σχετιζομένων πρὸς τὴν αἰφνιδίαν, μετὰ ἐπίμεμπτον μάλιστα πρᾶξιν, φυγὴν, φρονῶν ὅτι παρέχω οὕτω συμβολὴν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ βίου, τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Εἶναι δ' ἡ ἐρμηνεία τῶν φράσεων τούτων δυσχερὴς διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους· πρῶτον, διότι ἐν ταῖς πλείσταις αὐτῶν ὑπόκεινται μεταφοραί, αἵτινες ἐνίοτε εἶναι διάφοροι κατὰ διαφόρους τόπους, περὶ τῆς αὐτῆς προκειμένου φράσεως, δεύτερον, διότι δὲν φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ποῖον εἶναι τὸ ἐν αὐταῖς ἔλλειπον οὐσιαστικόν, ἀφ' οὗ περὶ ἔλλείψεως πρόκειται ἐν ταῖς φράσεσι ταῖς ἐχούσαις προτεταγμένα τὰ τὸ - τοῦ - τά, καὶ τρίτον, διότι ἐν τῇ σχετικῇ φρασεολογίᾳ γίνεται πολλάκις τοιοῦτος συμφυρμός, ὥστε συνδέονται δι' αὐτοῦ τὰ ἀσύνδετα. Ὁ μὴ λαμβάνων π.χ. ὑπ' ὄψιν τὸν συμφυρμὸν τοῦτον, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰς φράσεις τὸ κοψε γελέκι, τὸ κοψε κλαρί, τὸ κοψε σκουμπρὶ καὶ ἄλλας, περὶ ὧν κατωτέρω θὰ γίνῃ λόγος.

¹ Ὑπὸ τὸν τίτλον κρασοκατάνυξις. Ὅρα τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τοῦ 1924 σ. 195 - 215.

1. Ἵνα δηλώσωμεν ὅτι τις ὄχητο φεύγων, λέγομεν αὐτὸς τοῦ δωκε· ἀλλὰ τίνος καὶ τί ἔδωκεν;

Ἡ ἀρχὴ τῆς φράσεως ζητητέα, κατ' ἐμέ, πρῶτον ἐν στίχοις οἷοι οἱ ἑξῆς· «δίνει (παίζει) βιτσιὰ τοῦ μαύρου του»,¹ «φτερνιὰ (σκαλιὰ) δίνει τοῦ μαύρου του», «κλωτσιὰ βαρεὶ τοῦ μαύρου του» τοὺς λεγομένους πρὸς δήλωσιν ταχείας ἀπομακρύνσεως ἐφίππου, καὶ δεύτερον ἐν τῇ φρ. «δίνει τοῦ ἀλόγου του δρόμο»,² ἥτις παρήγαγε τὴν ἐν Πόντῳ «ἔδωκ' ἄτα δρόμον» τὴν δηλοῦσαν ὅτι καὶ τὸ τοῦ δωκε. Ἐκ τοῦ ἔδωκε βιτσιὰ τοῦ μαύρου ἢ ἔδωκε τοῦ ἀλόγου δρόμο προήλθον ἔπειτα τὰ τοῦ δωκε βιτσιὰ ἢ τοῦ δωκε δρόμο καὶ τέλος τὸ τοῦ δωκε.³ Ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, δηλοῖ τό τε Λέσβιον τοῦ δῶτσι μιὰ⁴, δηλαδὴ βιτσιὰ, ὅπερ σημαίνει ὅτι καὶ τὸ τοῦ δωκε⁵, ὡς καὶ τὸ συνώνυμον Ἑπειρωτικὸν τόμασεμπῆξε βάρε. Τοῦ δωκε λοιπὸν σημαίνει κυρίως ὁ φεύγων ἐμάστιξεν ἢ ἐπτέρνισε τὸν ἵππον, ἵνα ταχέως ἀπομακρυνθῆ, φυσικὰ δὲ ταχέως συνανεχώρησε καὶ αὐτός.

2. Ἐντεῦθεν ἐρμηνεύονται εὐκόλως καὶ τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ ταχέως φεύγοντος λεγόμενα, τό τε κοινότερον δηλαδὴ τὸ βαλε ᾗς τὰ τέσσερα⁶ ἢ ᾗς τὰ πόδια, ἔνθα ὑπονοεῖ-

¹ Ἐπιθι καὶ τὸν στίχον τοῦ μεσαιωνικοῦ ποιήματος τοῦ περιγράφοντος τὰ κατὰ Λύβιστρον καὶ Ροδάμνην (στίχ. 2546).

βιτσιάν νὰ δώση τὸ ἄλογον καὶ εἰς Αἴγυπτον νὰ φύγη.

² Πβ. ἀφείς τὸν ἵππον εἰς δρόμον τάχιστα ὄχητο J. Aufhäuser. *Miracula sancti Georgii* 15.10.

³ Ἐν Βιάννῳ τῆς Ἁν. Κρήτης καὶ ἀλλαχοῦ δὸς του σημαίνει κτύπα τὸ ζῆφον, ἵνα προχωρῆ. Καὶ ἐν Πόντῳ λέγουσιν ἐντῶκεν τἄλογον ἀτ' καὶ πάει.

⁴ Ἐν Μάνῃ ἔδισε μιὰ κι' ἔφυγε σημαίνει ὀρμήσας ἔφυγε.

⁵ Τὸ δίνε του, ἦτοι φεύγε, ἀπελθε, ἐνταῦθα ἐπ' ἴσης κατάλακτέον. Κατὰ τὸ πλήρες δηλονότι θὰ ἐλέγετο, δίνε τοῦ μαύρου σου ἢ τἄλόγου σου βιτσιὰ ἢ δρόμο, μάστιξεν δηλαδὴ, ἵνα ἀπέλθης, ἀπελθε.

⁶ Ἐν Αἰτωλίᾳ «τοῦ σήκουσι ᾗς τὰ τέσσερα» καὶ ἐν Ἑπειρῳ ἀπλῶς

ται ἢ λ. ἄλογο, ὡς καὶ τὸ Ποντικὸν ἐβίτσωσεν, ὅπερ κυρίως σημαίνει πλήξας διὰ τῆς βίτσας τοῦ τὸν ἵππον ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ, ¹ ἔτι δὲ καὶ τὸ ἐν Κρήτῃ καὶ Κρήνῃ τὰ φτέρω-
νια ξε, κεντρίσας τουτέστι τὰ πλευρὰ τοῦ ἵππου ἀπεμα-
κρύνθη μετ' αὐτοῦ².

3. Ἐκ τοῦ ἵππου ἐπίσης ἡ μεταφορὰ εἰς τὰς συνωνύμους φράσεις, ἔσουρε, κυρίως σύρας ἐκ τοῦ χαλινοῦ τὸν ἵππον ἀπεμακρύνθη μετ' αὐτοῦ³, ματσούκωσε (Βογατσικὸν Μακεδονίας) καὶ τόστρωσε (Μῆλος) ἢ τὸ ξέστρωσ' (Σαράντα Ἐκκλησιαί). Τὰς τελευταίας ταύτας φράσεις θὰ ἐξηγηθῆ τις εὐκόλως, ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ στρώνω ἐπὶ ζῶον σημαίνει κτυπῶ διὰ τῆς μάστιγος (Κρήτῃ) καὶ τὸ ξεστρώνω ἐπὶ ἀνθρώπου, ξυλοκοπῶ ⁴ (Ἡπειρος).

Τέλος ἐνταῦθα ὑπακτέον καὶ τὸ κοινολεκτούμενον τόσκασε ἔνθα ὑπονοεῖται ἢ λ. ἄλογον· τόσον ταχέως δῆλα δὴ ἔφυγε μετὰ τοῦ ἀλόγου, οὐ ἐπέβαινε, ὥστε ἐκ τῆς συντόνου

«ς τὰ τέσσερα». Ἐν Χίῳ λέγουσι καὶ «τεσσερίζω τὸ μουλάρη», τὸ θέτω δῆλα δὴ εἰς καλπασμόν. Ἐν Λευκάδι «ἔτρεξε 'ς τὰ τέσσερα», ἐν Κρήτῃ «αὐτὸς πάει μὲ τὰ τέσσερα» καὶ ἐν Θράκῃ «πῆρι μὲ τὰ τέσσερα» λέγεται ἐπὶ τοῦ ταχέως φεύγοντος. Ἐν Λιθισίῳ (Μουσαίου, Βατταρισμοὶ 141) λέγουσι τὸ πλήρες «τάλουον τρέχ' μὲ τὰ τέσσερα», ἦτοι ἀπὸ ρυτῆρος. Ἐν Θράκῃ «εἰμι 'ς τὰ τέσσερα» σημαίνει εἶμαι ἔτοιμος πρὸς ἀναχώρησιν.

¹ Βίτσωμαν λέγεται ἐν Πόντῳ ἢ δραπέτευσαι, βίττισμα δ' ἐν Κρήτῃ τὸ ὑπὸ τινος διανυθῆν διάστημα (Λαογρ. Α' 254.701).

² Τοῦτο σημαίνει ἐν Πόντῳ τὸ φτερνίζω. Πβ. καὶ τοὺς στίχους φτερνὰ δίνει τοῦ μαύρου του καὶ πάγ' σαράντα μιλία (Ἡπειρ). φτερνιστηρικιάν τοῦ ἔδωσε καὶ πάει μὲ τὰ νέφη (Κύπρος).

³ Ἐντεῦθεν κατ' ἐμέ, τὸ σύρω=πορεύομαι, σπεύδω. Οἱ συρόμενοι ἐπικουρικοὶ ἵπποι κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, καὶ δὴ ἐν τῇ στρατιωτικῇ γλώσσῃ, ἐκαλοῦντο συρτά. Ἀνάλογα εἶναι καὶ τὰ τραῦα μπρός, τραύηξε πέρα κ.τ.λ.

⁴ Πβ. καὶ τὰς φρ. τὸν ἔστρωσε 'ς τὸ ξύλο=ἰσχυρῶς τὸν ἐξυλοκόπησε (κοιν.) περὶ ἧς διέλαβον ἐν τῷ Λεξικ. Ἄρχ. 1. 94.95 καὶ «τὸν ἔστρωσε κοντά» (Καλάβρυτα) ἢ «τὸν ξίστρωσι κοντά» (Αἰτωλία) ἦτοι τὸν κατεδίωξε.

πορείας τό σκασε¹, πολλαχοῦ δὲ καὶ τὸ τὸ φούσκωσε².

4. Ἐν Αἴνῳ, Κυθήροις, Κρήτη καὶ Σάμφ αὐτὸς τὰ πρύμ(ν)ισε καὶ ἐν Σαλαμῖνι τὰ δωκε ᾿ς τὰ πρύμα σημαίνει, ὅτι καὶ τὸ αὐτὸς τό σκασε. Ἐνταῦθα λείπει ἡ λ. παννιά, ἢ δὲ μεταφορὰ ἐκ τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον «πρυμνίζει τὰ παννιά» ἢ «τὰ δίνει ᾿ς τὰ πρύμα», ἤτοι τὰ στρέφει οὕτως ὥστε νὰ προσπνέωνται ὑπὸ τοῦ ἀπὸ τῆς πρύμνης πνέοντος ἀνέμου καὶ οὕτως οὐριοδρομῇ.

5. Ἐξ ὁμοίας μεταφορᾶς ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς καὶ ἡ ἐν Κρήτη φράσις ἔκαμε (τὰ) παννιά ὡς καὶ ἡ ἐν Λέσβῳ παννιά! = ὄχετο ἀπιών, ἀφ' οὗ τὸ ἔκαμε τὰ παννιά ἐν Κρήτη κυριολεκτεῖται ἐπὶ τοῦ ἀπαίροντος πλοίου³. Πβ. νῦν καὶ τὰς σχετικὰς φράσεις «τό βαλαν ᾿ς τὰ παννιά»⁴, ἣτοι ἀνεχώρησαν, ἔνθα παραλείπεται ἡ λ. καράβι, καῖκι ἢ τι ὅμοιον, καὶ «βρίσκεται ᾿ς τὰ παννιά», εἶναι δῆλα δὴ ἔτοιμος πρὸς ἀναχώρησιν, κατὰ μεταφορὰν πάλιν ἐκ τοῦ ἐτοιμοῦ πρὸς ἀπόπλουν πλοίου⁵.

6. Μπότσος λέγεται ἐν τῇ ναυτικῇ γλώσσει τεμάχιον σχοινοῦ περιτυλιγμένον μὲ δέρμα, δι' οὗ συγκρατοῦσι τὴν κε-

¹ Ἐν Παραμύθῃ τῆς Κύπρου «ὁ ἄλπαρος ἐφούσκωσεν» σημαίνει τρέχει μετὰ μεγάλης ὀρμῆς. Πβ. «αὐτὸς τό σκασε ᾿ς τὴ φευγάλα» ὡς καὶ τὰς «ὡς ποῦ νὰ φτάσῃ ἐκεῖ ἔσκασε δυὸ ἄλογα» ἢ «γλύτωσε, μὰ ἔσκασε τὸ ἄλογό του» καὶ σημειώσωσιν καὶ τὰ ἐξῆς ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου γραφέντα (Κλεομ. 19) τῶν δὲ Κορινθίων ἀμιλλωμένων εἰς Ἄργος πρὸς τὸν Κλεομένην φησὶν ὁ Ἄρατος τοὺς ἵππους πάντας ραγῆναι.

² Κατάφουσκος λέγεται ἐν Κύπρῳ ὁ ἰδρωμένος, λέγεται δὲ καὶ ἐν τῷ μεσαιωνικῷ ποιήματι τῇ Ἀχιλλεΐδι (στίχ. 576)

τοῦ Ἀχιλλέως ἐγέμισεν ὁ μαῦρος ἐκ τὸν κόπον.

³ Κοινὸν τὸ κάνει τὸ καράβι παννιά, ἐπὶ τοῦ ἀποπλέοντος πλοίου.

⁴ Ὅρα ὅτι καὶ ὁ Αἰσχύλος (Πέρσ. 484) εἶπε· κατ' οὖρον οὖν εὐκοσμον αἶρονται φυγῆν.

⁵ «Τοῦ δωκε τὸ παννί του» πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος σημαίνει τὸν ἀπέπεμψεν. Ὅτι ἐκ τοῦ ἰστίου ἢ μεταφορὰ δεικνύει τὸ συνώνυμον «τοῦ δωκε τὸν ἀέρα του ἢ «τὸν καιρό του» (Κρήτη) ἢ «πῆρε τὸν ἀέρα του». Κυρίως τὸ ἰστίον παίρνει τὸν ἀέρα του, ἀναπεταννύμενον δῆλα δὴ φουσκώνει καὶ προωθεῖ τὸ πλοῖον.

ραίαν, ἵνα μὴ ἀπομακρύνεται τοῦ ἱστοῦ, ὅταν ὁ ἄνεμος εἶναι οὖριος καὶ πλησίστιον πλῆρῃ τὸ πλοῖον. Ἐντεῦθεν τὴν μεταφορὰν λαμβάνοντες εἶπον οἱ Σάμιοι ἐπὶ τοῦ ἐν σπουδῇ ἀπομακρυνομένου αὐτὸς τὸ βαλε ἔς τὸν μπότζο.

7. Ἄλλαι φράσεις ἐκ τοῦ ναυτικοῦ βίου εἰλημμένα καὶ τὴν ταχεῖαν φυγὴν σημαίνουσαι εἶναι αἱ ἑξῆς α') τὸ φούσκωσε (Μῆλος), κατὰ παράλειψιν τῆς λ. παννί, ἐκ τοῦ πλοίου, ὅπερ, φουσκώνοντος τοῦ παννίου του, πλέει ταχὺ β') τὸ κοψε ρόδα (Κέα) ἢ τὸ κοψε ρόδο (Πελοπόννησος), ἕξ ἧς ἐν Ἀθήναις κατὰ παρασυσχετισμὸν τὸ τὸ κοψε ρόδα μυρωμένα ἐκ τῶν γνωστῶν στίχων· θὰ κόψω ρόδα μυρωμένα, κρίνα, ἀνθούς καὶ Πασχαλιά, ἐκ τοῦ ἔβαλε ρόδα¹ × τὸ κοψε (λάσπη) καὶ γ') τὸ κοψε βελόνι (Κρήτη) ἐκ τοῦ «πλέει ἔς τὸ βελόνι» ἐπὶ τῶν οὐριοδρομοῦντων πλοίων ἡγεομένου² καὶ τοῦ «τό κοψε».

8. Τὸ δ' αὐτὸς ἄφησε ἢ ἀπόλυσε μελάνι τὸ συνουμοῦν τοῖς ἀνωτέρω καὶ ἐν Σαλαμῖνι λεγόμενον ἐλήφθη ἐκ τῆς σηπίας, ἣτις, διωκομένη, ἀφίνει ὀπισθὲν τῆς μελάνι, ἵνα θολώσῃ τὰ ὕδατα καὶ διαφύγῃ.

9. Κόβω δρόμο σημαίνει πολλαχοῦ πορεύομαι διὰ συντομωτέρας ὁδοῦ, ἐπομένως βαδίζω ταχύτερον πρὸς τὸ τέρας³. Ἐντεῦθεν ἡ φρ. αὕτη, ἣτις πληρεστέρα λέγεται ἐν Σύμῃ κόψε καὶ πάαινε, καὶ ἣτις ἀντικαθίσταται καὶ διὰ τοῦ ἀπλοῦ κόβω ἢ κόφτω, σημαίνει ὑπὸ τὴν τελευταίαν τῆς

¹ Ρότα (Ἰταλ. rota) = κατεύθυνσις πλοῦ ἐν Μεγίστῃ. Πβ. καὶ τὴν ναυτικὴν φρ. «Τραυῶ ρότα γιά» = διευθύνομαι πλέων εἰς...

² Ὡς ἐν Σύμῃ. Βελόνια εἶναι τὰ κατὰ τὴν πρύμνην αἰχμηρὰ σιδήρια, αἵτινα διερχόμενα διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ πηδαλίου ἐστηρικτῶν σιδηρῶν δακτυλίων, τὸ συγκαταῦσι.

³ Ν. Πολίτου, Παροιμ. 4.581. Κοφτὸν στράτα ἐν Πόντῳ λέγεται ἡ κατ' εὐθείαν καὶ οὐχὶ δι' ἀναγύρου πορεία.

διατύπωσιν σπεύδω καθ' ὄλου¹, ἐνιαχοῦ δὲ δραπετεύω².

Αὐτὸς λοιπὸν ἔκοψε σημαίνει αὐτὸς φεύγων μετὰ τὴν ἐπιλήψιμον πράξιν του, ἵνα ἀπομακρυνθῆ ταχύτερον, ἠκολούθησεν οὐχὶ τὴν κανονικὴν ὁδόν, ἀλλὰ διῆλθε διὰ συντομωτέρων ἀτραπῶν, συντομεύων τὴν ἀπόστασιν, ἐπομένως ἔφυγε ταχέως.

Δὲν ἀντιλέγω δ' ὅτι ἐνιαχοῦ ἴσως ἡ φρ. ἐλήφθη ἐκ τοῦ πλοίου, ὅπερ, κόπτον τὴν ὑγρὰν ἐπιφάνειαν, προχωρεῖ πρ. τὸ καράβι κόβει τόσα μίλια τὴν ὥρα.

Ἄντι δὲ τοῦ ἔκοψε τούτου, ἐπειδὴ συνήθεις εἶναι αἱ συνώνυμοι φράσεις, τό σκασε, τό στριψε, τό φούσκωσε, εἶπον καὶ τό κοψε³.

Κατὰ τὸν Κοραῖν⁴ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ αὐτὸς ἔκοψε λάσπη, ἐν Κρήτῃ δὲ ἐλάσπωσε σημαίνει αὐτὸς ἔδραπέτευσεν. Ὅντως ὁ προσπαθῶν ν' ἀπαλλαγῆ μετὰ τὴν τέλεισιν κακοῦ τινος ὄχι μόνον κόβει δρόμο, ἀλλὰ καὶ λάσπη, συντέμνων δῆλα δὴ τὴν πορείαν του, διέρχεται καὶ διὰ πηλοῦ ἀκόμη, ἵνα κατορθώσῃ νὰ σωθῆ.

Ἔχομεν λοιπὸν δύο φράσεις δηλούσας ὅτι τις ἔφυγε ταχέως, τὰς τό κοψε καὶ ἔκοψε λάσπη, ἐκ τοῦ συμφυρμού τῶν ὁποίων προῆλθεν ἡ Πανελληνίος τό κοψε λάσπη.

10. Ἐκ συμφυρμού δ' ὁμοίως προῆλθον καὶ αἱ ἐξῆς συνώνυμοι τό κοψε πέρα⁵, ἐκ τοῦ τό κοψε X τραυήξε (πῆγε) πέρα, τό κοψε ᾶς τὸ τρεχάκι⁶, ἐκ τοῦ τό κοψε X τό βαλε (τό ρριξε) ᾶς τὸ τρεχάκι, τό κοψε ποδάρι⁷, ἐκ τοῦ

¹ Ὡς ἐν Ἀμοργῷ, Θήρᾳ, Καλύμνῳ, Κῶ, Νισύρῳ, Ρόδῳ, Σύμῃ καὶ Τήλῳ. Ἐν Τήλῳ λέγουσι μάλιστα ὀλοκόφταστος ἔκοφτα, γιὰ νὰ τὸν προφτάξω, ἦται ἔσπενδον λίαν.

² Λ. χ. ἐν Σύμῃ καὶ Νισύρῳ.

³ Ἐν Κρήνῃ, Λέσβῳ καὶ Σύμῃ.

⁴ Α. Κοραῖ, Ἄτακτα β. 127.

⁵ Ἡ φρ. συνήθης ἐν Κρήτῃ.

⁶ Ἐν Λευκάδι. Ἐν Κεφαλληνίᾳ λέγουσι τό κοψε τρεχάκια.

⁷ Ἐν Λευκάδι καὶ Σκορετσαίνῃ Τσουμέρκων. Ἐν Λευκάδι ἐπὶ τοῦ ταχύποδος λέγουσιν ὅτι τὸ ποδάρι του κόβει δρόμο.

τό κοψε × τό βαλε ᾽ς τὸ πόδι (ποδάρι), τό κοψε κοσσί¹
 ἢ καστί,² ἐκ τοῦ τό κοψε × πῆρε κοσσί (= δρόμον),³
 τό κοψε ᾽ς τάντζι,⁴ ἐκ τοῦ τόκοψε × τό βαλε ᾽ς τάντζι καὶ
 τό κοψε κοτσάνι⁵ ἐκ τοῦ τόκοψε × τό βαλε ᾽ς τὸ κοτσάνι⁶.

11. Ἐν Ἀνατολικῇ Κρήτῃ ἐπὶ παιδίου ἀποφεύγοντος νὰ μεταβῆ εἰς τὸ σχολεῖον λέγουσι τὸ κωπέλλι ἔκαμε καμίνι. Ἡ φρ. δὲν σχετίζεται βεβαίως μὲ τὸ κοινὸν καὶ γνωστὸν καμίνι, ἀλλὰ μὲ τὸ μεσαιωνικὸν Λατινικὸν *caminus* καὶ τὸ Ἰταλικὸν *camino* = δρόμος, ὡς δεικνύει καὶ τὸ συνώνυμον ἐν τῇ Δυτ. Κρήτῃ καμίναρα (Ἰταλ. *caminare*) καὶ δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς λείψανον μεσαιωνικόν⁷.

12. Αὐτὸς τώρα ἔστριψε ἐν Σύρῳ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, σημαίνει αὐτὸς, ἀπομακρυνόμενος, πρὸ μικροῦ ἔκαμψε τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ.⁸ Ἐκ τοῦ ἔστριψε τούτου καὶ κατὰ τὸ τόσασε, τό κοψε, τὸ φούσκωσε, ἐλέχθη τὸ κοινότερον αὐτὸς τό στριψε, ἢ τὸ ἐν Βιθυνίᾳ καὶ Βογατσικῷ τῆς Μακεδονίας τὰ στριψε, κατὰ τὸ τὰ πρύμισε καὶ τὰ ὅμοια, κάμψας δῆλα δὴ τὴν ἄκραν τῆς ὁδοῦ ἢ τὸ ἀπέναντι μέρος (λόφον, ὄρος) ἐγένετο ἄφαντος.

13. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν οἱ κάτοικοι τῆς Λέρου, Καρπάθου καὶ Ἰκαρίας ἐκφράζουσι διὰ τοῦ ἔκαψεν,⁹ οἱ τῆς Σίφνου

¹ Ὁμοίως ἐν Λευκάδι.

² Ἐν Ἀπυράνθῳ Νάξου.

³ Κόσσοις ὁ δρόμος, κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ κοσσίζω τὸ τρέχω, ὡς καὶ νῦν. Πβ. καὶ τὸ Τσακωνικὸν ἀποκοσσόυνου = ἀποκοσσίζω, ἀντι τοῦ γίνομαι ἄφαντος.

⁴ Ἐν Κρήτῃ.

⁵ Ἐν Μάνῃ.

⁶ Κοτσάνια ἐν Μάνῃ λέγονται τὰ ἄκρα τοῦ σώματος.

⁷ Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους γνωστὰ ἦσαν τὰ καμινοβίγλια καὶ οἱ καμिनοβιγλάτωρες, οἱ φρουροὶ δῆλα δὴ οἱ ἐπιβλέποντες τὰς ὁδοὺς.

⁸ Τούτου ἕνεκα στρέφω ἐν Μακεδονίᾳ σημαίνει φεύγω.

⁹ Ἐν Ἰκαρίᾳ «ἐκάψασιν πίσ' τὰς ράχας» σημαίνει ἀπῆλθον ἄφαντοι γενομένοι. Ἐν Σκύρῳ καὶ Κρήτῃ «αὐτὸς ἔγαψε» = αὐτὸς ἀπῆλθε.

διὰ τοῦ τόγκαψε, οἱ τῆς Κρήτης διὰ τοῦ ἡγκαψε καὶ οἱ τῆς Θήρας διὰ τοῦ τάγκαψε, κατὰ τὸ τὰ πρύμιση, τὰ καψάλισα καὶ τὰ ὄμοια.

14. Ὁ ἐπιθυμῶν ν' ἀποκρυβῆ ἀποφεύγει, ὡς εἶναι φυσικόν, τὰ συχνάζόμενα μέρη, ἀνάγυρον ποιῶν. Τούτου ἕνεκα τὸ τόσκασε ἐν Σερῖφω λέγουσιν ἡλοῦρισε, παρὰ τὸ ἀλογυρίζω.

15. Φυσικὴ εἶναι ἡ ἐρώτησις «ποῦθε πάν' οἱ ἄλλοι; ἢ ὑποβαλλομένη ὑπὸ κυνηγοῦ ἢ ὄδοιπόρου ζητοῦντος τοὺς προπορευθέντας συντρόφους, ἀφ' ὧν δι' ἓνα οἰονδήποτε λόγον ἀπεσπάσθη, ὡς πάλιν φυσικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ ἰδόντος, «ἀπὸ δῶ πάν' κι' οἱ ἄλλοι» καὶ ἡ ἐπακολουθοῦσα κατὰ τὴν ὑποδειχθεῖσαν κατεύθυνσιν σύντομος πορεία τοῦ ἐρωτήσαντος.

Παντὶ νῦν δῆλον εἶναι ὅτι ἐκ τοιοῦτου γεγονότος ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἡ κοινὴ φρ. ἀπὸ δῶ πάν' κι' οἱ ἄλλοι, ἢ ἀντὶ τοῦ ὄχετο φεύγων λεγομένη.

16. Οἱ Πελοποννήσιοι μεταχειρίζονται τὸ (ἐ)λάκησε ἀντὶ τοῦ τοῦ δωκε, τόστριψε. Ἔχουσι δὲ τὰ κατὰ τὸ ρῆμα ὡς ἑξῆς.

Λακεῖν ἐσήμαινε παρ' ἀρχαίοις βοᾶν, φθέγγεσθαι, ἦτο δὲ φαίνεται, κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους σύνηθες παρὰ τοῖς ὀνηλάταις, οἵτινες ἀκολουθοῦντες τὰ ζῶα ἐνεβόων, ἵνα παρορμήσωσι ταῦτα πρὸς πορείαν.

Τὸ ἐπιφώνημα αὐτῶν ἦτο ἢ τὸ η ἢ ψόφος τῆς γλώσσης περὶ τὸν οὐρανίσκον, ὅστις, καθ' Ἡσύχιον, ¹ ἐκαλεῖτο λάκησις. Ὁ πορευόμενος ὁμῶς κατόπιν ζῶου καὶ διὰ φωνῶν παρορμῶν αὐτὸ νὰ βαδίζῃ ταχέως, σπεύδει καὶ αὐτός, δι' αὐτὸ τὸ

¹ Ἐν λ. κλωγμός. Κατὰ τὸν Θεσσαλονίκης Εὐστάθιον (1714.50) «δηλοῖ δὲ (τὸ λέληκε) φωνὴν ἀναρθηρὸν, καθὰ καὶ τὸ λακεῖν». Εἶπε δ' ὁ αὐτὸς Εὐστάθιος (Opusc. 297.5) «ἐλάκουν εἰς θάνατον ἐκ μετεώρου κατασκήπτοντες» Πβ. καὶ Φ. Κουκουλέ, Παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς παπύρους σ. 14.

λακεῖν κατήντησε νὰ σημαίνει οὐχὶ πλέον φωνεῖν, ἀλλὰ σπεύδειν, τρέχειν. ¹ Τὸ ρῆμα δῆλα δὴ ἔσχε τὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν, ἦν καὶ τὸ (ἐ)πιλάλῳ, ² ὅπερ, ἐπιβοῶ ἀρχῆθεν σημαῖνον, κεῖται νῦν ἀντὶ τοῦ τρέχω, σπεύδω.

17. Ἐν Ἠπειρῷ λέγουσι τὸ μασε ἄρ' μούρ' καὶ ἐν Σάμῳ ἀμούρ' γίνηκε ἀντὶ τοῦ τὸ στριψε' τὸ πρῶτον βέβαια ἐκ συμφυρμού τοῦ τὸ μασε × ἄρ' μούρ' ἔφυγε. ³

Τὸ ἄρ' μούρ' τοῦτο, ἀν μὴ εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἄρον, ἄρον, σχετιστέον πρὸς τὸ μούρα = ὄρμη, βία ⁴.

18. Τὴν μετὰ βίας φυγὴν ἐπ' ἴσης ὑπαινίσσεται καὶ ἡ ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπειροῦ φρ. ἔφυγ' ἀλίσκορδα, ἦτοι τὰ πάντα ἀνατρέπων κατὰ τὴν φυγὴν του, ἀφ' οὗ ἀλ(ι)κουρδάου ἐν Ἠπειρῷ σημαίνει ἀνατρέπω, ἀλικουρδῶ δ' ἐν Σάμῳ τρέχω πηδῶν.

19. Ἐν Μεγαλοπόλει τὸ μασε φουρλέτσι σημαίνει ὅτι καὶ τὸ κοινὸν τὸ σκασε. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τοῦ ποιμενικοῦ βίου καὶ τῆς ταχείας κινήσεως τοῦ ξύλου φουρλέτσου, δι' οὗ κτυποῦσι τὸ γάλα οἱ τυροκομοῦντες πρὸς παραγωγὴν βουτύρου.

20. Ἐφυεν ἀναυλα ἐν Κύπρῳ, ἔφγι ἀναυλα ἐν Αἰτωλίᾳ, ἔφυγε ἀνάδραυλα ἐν Κρήτῃ, λέγουσιν ἐπὶ τοῦ

¹ Νῦν ἐν Κρήτῃ γλακῶ σημαίνει τρέχω, ἐν παλαιότεροις δὲ ποιήμασι (Μ. Ζάνε, Ὁ Κρητικὸς πόλεμος 202.8 ἐκδ. Ξηρουχάκη) ἀπογλακῶ=καταδιώκω, κυνηγῶ. Πβ. καὶ τὴν παρ' Ἡσαχίῳ γλώσσαν ἀπελέκησεν' ἀπεδήμησεν καὶ τοῖς δακτύλοις ἐψόφησεν.

² Οἱ Κρητῆτες καὶ οἱ Πόντιοι τὸ ἐλαύνω ζῶον λέγουσι λαλῶ. Ἄξιον παρατηρήσεως δ' εἶναι ὅτι εἰς ὠρισμένας περιστάσεις τὸ ἐσφύριξε καὶ τὸ ἐλάκησε χρησιμοποιοῦνται ἐκ παραλλήλου. Φ. Κουκουλέ, Ἐτυμολογικά, Λεξ. Ἀρχ. 5. 32. 33.

³ Τὸ ἀρ'-μούρ' λέγεται ἐν Ἠπειρῷ πρὸς δήλωσιν σπουδῆς καὶ βίας π. χ. θά πάη ἄρ'-μούρ'. Ζωγρ. Ἀγών Α'. 20.

⁴ Οὕτως ἐν Καρύστῳ.

μετὰ μεγίστης σπουδῆς καὶ κακοῦ κακῶς ἀπελθόντος, λαμβάνοντες τὴν μεταφορὰν ἐκ τῶν καταδίκων, οἵτινες μεταφέρονται κρατικῇ δαπάνῃ, μὴ πληρώνοντες ναῦλον.

21. Αὐτὸς πῆρε τὸ φύσημά του ὡς τὸ . . . σημαίνει ἐν Ἐρμουπόλει, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, αὐτὸς φεύγων συνεκράτησε τὴν ἀναπνοὴν του μέχρι . . . ἦτοι σπεύδων ταχέως εὐρέθη εἰς . . . .

Ἐκ τοῦ τρέχοντος λοιπὸν καὶ σταματῶντος πρὸς στιγμὴν, ἵνα ἀναπνεύσῃ καὶ πάλιν τρέξῃ πρέπει νὰ ὀρμηθῶμεν, ἵνα ἐρμηνεύσωμεν τὸ Ἀρκαδικὸν ἐπῆρε τὸν ἀνασασμὸν του καὶ πάει, τὸ Θρακικὸν ἐπῆρε τὴν ἀνασασμιά του, καὶ τὸ Οἰνουντιακὸν τὸ πῆρε τὸ φύσημα¹.

22. Φυσᾶ [ὁ ἄνεμος] σημαίνει, ὡς γνωστόν, ὀρμητικῶς πνέει ὁ ἄνεμος· ἐντεῦθεν ἐλέχθη ἐν Λέσβῳ καὶ τὸ πουτάμ¹ φυσᾶ, ἀντὶ τοῦ ὀρμητικῶς ῥεεῖ ὁ παταμός, καὶ ἐν Κρήνῃ τὸ ψαλίδι φυσᾶ, ἦτοι προχωρεῖ ταχέως, ἐπομένως εἶναι πολὺ κοπτερόν. Ταῦτα λαμβάνων τις ὑπ' ὄψιν νοεῖ διατὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ αὐτοὶ τὸ φυσήξανε (τὸ σκασαν × φυσήξανε) λέγεται ἀντὶ τοῦ ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν.

23. Ὁ ἄνεμος ὀρμητικὸς πνέων συρίζει, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ σφαῖρα καὶ ὁ λίθος βιαίως ἐκσφενδονιζόμενα. Ἐκ τοῦ ἐκ τῆς βιαίας κινήσεως ἤχου τούτου ἐλέχθη ἐν Πελοποννήσῳ ἐπὶ τοῦ αἰφνιδίως καὶ ταχέως φεύγοντος «αὐτὸς ἔρχεται ἢ φεύγει βουή», ἦτοι τάχιστα, ἐν Μήλῳ δὲ αὐτὸς τὸ σφύριξε ἐκ τοῦ σφύριξε × τό σκασε.

Σχετικὴ δὲ πρὸς τὰς ἀνωτέρω φράσεις εἶναι καὶ ἡ ἐν Δαμαριῶνι τῆς Νάξου ἐπιχωριάζουσα δὲν ἐπρόλαβε νὰ δῆ τὸν ἀέρα του, ἦτοι ν' ἀντιληφθῇ τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος, ὅπερ πρόκαλεῖ ἢ ταχεῖα φυγὴ του.

24. «Πάει μπάλα» λέγουσιν ἐν Οἰνουντι τῆς Λακεδαί-

¹ Ἐν Αἰτωλίᾳ ἦρθε μ' ἓνα φύσημα, ἦτοι ἀπνευστί, λέγεται ἐπὶ τοῦ ταχέως ἐρχομένου.

μονος και «πάει σὰν τὴν μπάλα» ἐν Σύμη ἐπὶ τοῦ ταχέως φεύγοντος, τόσον δῆλα δὴ ταχέως ὅσον και ἡ σφαῖρα, ἐν τοῖς δημοτικοῖς δὲ ἄσμασι συνήθης ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας εἶναι ἡ φρ. «παίρνω μπάλα τὰ βουνά»¹. Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης φρ. εἶπον ἐν Γορτυνία και πῆρε μπάλα ἀντὶ τοῦ τό σκασε.

25. Μία τῶν φράσεων τῶν δηλουσῶν τὴν μετὰ σπουδῆς ἀναχώρησιν εἶναι και ἡ παπούτσια νὰ μπαλώσωμε π.χ. τὸν ἐχτύπησε και παπούτσια νὰ μπαλώσωμε. Τὴν σημασίαν τῆς φρ. ταύτης εὐκόλως θὰ ἐννοήσῃ ὁ παραμείνας ἐν χωρίοις και ἰδὼν μετὰ πόσης ταχύτητος περιέρχονται τὰς ἀγνίας οἱ διορθῶνται ὑποδημάτων, φωνάζοντες «παπούτσια νὰ μπαλώσωμε». Αὐτὸς λοιπὸν τὸν ἐχτύπησε και παπούτσια νὰ μπαλώσωμε ἐσήμαινεν ἀρχικῶς ὅτι αὐτός, ἀφ' οὗ τὸν ἐκτύπησεν, ἐξηφανίσθη ὡς κάμπτων τὰς γωνίας τῶν ὀδῶν ἐξαφανίζεται ὁ φωνάζων παπούτσια νὰ μπαλώσωμε.

26. Ἐξ ἐντελῶς διαφόρου λόγου εἶπον οἱ Κυμαῖοι πῆρε τὰ παπούτσια του, ἀντὶ τοῦ τό σκασε. Ἐνταῦθα δῆλα δὴ ὑπόκειται ἡ εἰκὼν ἀνθρώπου, ὅστις, μέλλων νὰ ἐξέλθῃ τοῦ οἴκου, λαμβάνει, κατὰ παλαιὸν ἔθιμον, τὰ ὑποδήματα, ἅτινα παρὰ τὴν θύραν εἶχεν ἐκβάλλει, και ἀπέρχεται².

Δὲν εἶναι ἐν τούτοις ἀπίθανον εἰς τινὰ μέρη ἡ φρ. νὰ ἐλήφθῃ ἐκ τοῦ ὀδοιπόρου, ὅστις, ἐξερχόμενος τοῦ χωρίου του και μέλλων νὰ διανύσῃ μακρὰν ὁδόν, παίρνει τὰ παπούτσια του ἔς τὸ χέρι και χάριν οἰκονομίας και ἵνα εἶναι μᾶλλον εὐκίνητος.

27. Ἐν Βογατσικῷ τῆς Μακεδονίας τὴν παράχωσε σημαίνει ὄχγετο φεύγων. Ἐνταῦθα ὑπόκειται ἡ εἰκὼν τοῦ μέλλοντος ν' ἀπομακρυνθῇ πρὸς καιρὸν ἐκ τοῦ οἴκου και παραχώνοντος τὴν φωτιάν, ἵνα μὴ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του

¹ Πβ. και τὸν ἐκ δημοτικοῦ Ἀρκαδικοῦ ἄσματος στίχον ἐπῆρε μπάλα τὰ βουνά και μπαγαλιά τοὺς κάμπους.

² Πβ. τὴν περὶ ἀποπεμπομένου φρ. «τοῦ ὄωκε τὰ παπούτσια ἔς τὸ χέρι».

ἐκραγῆ πυρκαϊά. Ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει δηλοῖ τὸ ἐν Ζαγορᾷ «ἀπαράχουσι τῆ φουτιὰ» τὸ λεγόμενον ἐπὶ τοῦ πτωχεύσαντος ἐμπόρου καὶ δηλοῦν ὅτι καὶ τὸ τό σκασε κανόνι¹, ὅπερ πάλιν λέγεται πολλαχοῦ ἀντὶ τοῦ ἔφυγε μετὰ σπουδῆς.

28. Ἀλείφτηκι λάδ² ἢ τὰ λάδουσι λέγουσιν ἐν Σάμῳ περὶ λωποδύτου κατορθώσαντος νὰ διαφύγη, ἐν Κρήτῃ δὲ αὐτὸς λαδώθηκε ἢ λάδωσε ἀντὶ τοῦ τό σκασε. Ἡ φρ. ἔχει, πιθανῶς, τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ τροχοῦ, ὅστις, λαδωνόμενος, κινεῖται εὐχερέστερον καὶ ταχύτερον.

29. Ἐν Ἀδριανουπόλει λέγουσι τὰ κατσμάρουσι, ἀντὶ τό στριψε. Τὸ ρῆμα ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ katsmák = φεύγειν, κατ' ἀναλογίαν δὲ πρὸς τὸ πρύμ(ν)ισε, τὰ πούλ-λειψε καὶ τὰ τοιαῦτα.

30. Ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ἐπ' ἴσης ἐπιθέτου κεσκίν τοῦ δηλοῦντος ἐπὶ μὲν κυνὸς τὸν ὀρμητικόν, ἐπὶ δὲ τέμνοντος ὄργανου τὸ κοπτερόν, ἐλήφθη τὸ ἐν Μεγίστῃ συνηθιζόμενον κασκίνεψε, ἥτοι ἐδραπέτευσε. Τουρκικὴν ἐπ' ἴσης ἔχει τὴν προέλευσιν καὶ τὸ ἐν Μάνῃ γένη χαϊμανᾶς, τὸ καὶ πρὸς τὸ χαϊμένος συνδεθὲν, καὶ τὸ ἐν Ρεθύμνῃ τῆς Κρήτης ἔγινε τζιβᾶς, ἥτοι ὑδραργυρος, ἀνθ' οὗ οἱ Ἀλβανόφωνοι τῆς Σαλαμίης λέγουσιν «οὐ μπε διάργερ», ἥτοι ἐγένετο ὑδραργυρος, ἐκ τῆς ιδιότητος τοῦ ὑδραργύρου νὰ διαρρέῃ καὶ ἐκφεύγῃ ἐν σχήματι σφαιριδίου.

31. Συνήθεια ἐπεκράτει κατὰ τὸν μεσαίωνα νὰ σφραγίζωσι διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου, νὰ καυτηριάξωσιν ἢ βουλλώνωσιν, ὡς ἔλεγον, τὸν διαπράξαντα ἔγκλημα οὐχὶ μέγα, κλοπὴν, φέρ' εἰπεῖν, δενδροτομίαν καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἐν Σισανίῳ τῆς Μακεδονίας ἂν τὸν

¹ Ἄλλοτε ἢ πτώχευσις ἐμπόρου ἀνεκοινοῦτο διὰ κανονιοβολισμοῦ, δι' ὃ καὶ ἐπὶ πτωχεύσαντος λέγουσιν ἔρριξε τὸ κανόνι ἢ τὸ τόπι (τουρκιστὶ = κανόνι).

εὐρης βούλλωσέ τον, τὸ λεγόμενον περὶ τοῦ διαπραξάντος
κακόν τι καὶ ἔξαφανισθέντος. Ὅτι μὲ τὴν τελευταίαν ταύτην
φρ. σχετίζεται καὶ ἡ ἐν Δημητσάνῃ αἰ βούλλωσ' του
τᾶχνάρι τῶρα, ἡ δηλοῦσα ὅτι καὶ τὸ κοινὸν αὐτὸς τῶρα
τό σκασε, πᾶς τις, φρονῶ, θά μοι συμμαρτυρήσῃ.

32. Ἐν Ἠπειρῷ στραβοκατήνισε λέγουσι περὶ τοῦ
εἰς φυγὴν τραπέντος. Κατήνια, κατήνα ἢ καὶ κατηνάρια
(Λατιν. catena) λέγονται αἱ ἀρθρώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου
σώματος καὶ δὴ καὶ ἡ σπονδυλικὴ στήλη πολλαχοῦ. Στρα-
βοκατήνισε λοιπὸν ἀρχικῶς ἐσήμαινεν ὑπὸ σπουδῆς ἔπαθεν
ἐξάρθρωσιν τῶν μελῶν, τσακίστηκε, ἢ ὡς οἱ μὲν Κεφα-
λήνες λέγουσι ξεκατηνιάστηκε, ὡς δ' οἱ κάτοικοι τῆς
Κρήνης ξεγκαγκαβώθηκε.

33. Τὸ σπαρτοβούνισε¹ λέγουσιν οἱ κάτοικοι τῆς
Δημητσάνης ἀντὶ τοῦ ἔφυγε κρύφα καὶ μετὰ σπουδῆς,
ἔχοντες βεβαίως ἀρχικῶς ὑπ' ὄψιν ἄνδρα, ὅστις ἐπῆρε τὰ
σπάρτα καὶ τὰ βουνά ἢ τὰ σπάρτα τοῦ βουνοῦ, ἵνα ἀπαλλαγῇ².

34. Τὸν διὰ μέσου δὲ κλαδίων φεύγοντα ἢ τὸν ἐν τοῖς
κλαδίοις τοῦ βουνοῦ διαβιοῦντα εἶχον ὑπ' ὄψιν οἱ κάτοικοι
τῆς Νάξου οἱ λέγοντες ἐπὶ παρομοίας περιστάσεως τὸ κοψένε
κλαδί ἢ οἱ Κρηῖτες λέγοντες κλαδί κόβει ἐκ τοῦ πῆρε
τὸ κλαδί × τὸ κόψε³.

35. Ἐπ' ἴσης τὸν φεύγοντα ἀνὰ τὰς ἀπέναντι ράχεις ἢ
πλευρὰς ὑπαινίσσεται ἢ ἐν Σύμῃ φρ. πῆρε τοῖς κειῖθε,

¹ Ἡ φρ. κατὰ τὸ τό σκασε καὶ τὰ ὅμοια.

² Ἄνε τῶρα νὰ τόνε γυρεύγῃς 'ς τὰ ὄρη τῶν ὀριῶν λέγουσι
καὶ ἐν Θήρᾳ ἐπὶ δραπέτου.

³ Πβ. καὶ τὸ δίστιχον

καὶ δαιμονιάρης κι' ἄν γενῶ, καὶ τὰ κλαδιά ἄν πάρω
τὴ δουκατέρα σ' ἀγαπῶ καὶ θε νὰ τήνε πάρω,

ὁμοίως τὴν φρ. «σηκώθηκε 'ς τὸ κλαρί», ἢ τοι πῆρε τὰ βουνά ὡς
καὶ τὴν ἐν ἐξορκίοις ἀποπομπῆν «'ς τὰ τσατσία καὶ 'ς τὰ κλαδία
καὶ 'ς τᾶγα τὰ ραχία» (Πόντος).

τὸν ἀπλῶς δὲ μετὰ σπουδῆς ἀπομακρυνόμενον ἢ ἐν Θήρῃ πῆρε τριῶν δεμάτω στράτα, ἢ ἐν Ἡπείρῳ ἔφυγε μακρὰ σαράντα ράχες ἢ ἢ ἐν Ἁγία Ἄννη Εὐβοίας λάκησε σαράντα ράχισ.

36. Λυτάρωσε λέγουσιν οἱ Καρύστιοι, ἵνα δηλώσωσιν ὅτι καὶ διὰ τῶν ἀνωτέρω σημαίνεται φράσεων. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τοῦ ζῶου, ὅπερ, λυτὰρι γινόμενον (λυτὸν) τρέπεται εἶτα εἰς φυγὴν.

37. Ἐκ τοῦ ζῶου δ' ὁμοίως τοῦ ὑπὸ οἴστρου καταληφθέντος ἐλήφθη καὶ ἢ ἐν Ζακύνθῳ καὶ Κεφαλληνίᾳ φρ. τὰ κούκκισε¹ καὶ ἢ ἐν Αἰτωλίᾳ κούκκουνιαξι = ὄχετο φεύγων², κατὰ τὸ τὰ πρύμ(ν)ισε, τὰ σκόνισε καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τέλος τὸ συνώνυμον Οἰνουντιακὸν τὸ πῆρε πᾶρ' το γιὰ πᾶρ' το ἐλήφθη ἐκ τοῦ γνωστοῦ παρακελεύσματος πρὸς κύνα «πᾶρ' το, βρέ».

38. Ἀποτεινόμενοι πρὸς τὸν βραδύνοντα λέγομεν πολλάκισ μετὰ τινος ἀπειλῆς «αὐτοῦ εἶσαι (ἀκόμη);» λέγουσι δὲ καὶ ἐν Πόντῳ, ἀνευ ἐρωτήσεως, αὐτοῦ εἶσαι ἀντὶ τοῦ φύγε ἀμέσως. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ τοῦ Ποντικοῦ «αὐτοῦ εἶμαι» = ἔφθασα³, ἐλέχθη ἐν Πόντῳ αὐτοῦ εἶσαι, ἀντὶ τοῦ τοῦ δωκε, τό σκασε π.χ. «ἀκόμη κ' ἐλέπνε τὸν κλέπτην κ' αὐτοῦ εἶσαι» = ἀκόμη δὲν εἶδον τὸν κλέπτην καὶ φεύγοντα ταχέως, ἐν Δαρδανελλίῳ δὲ αὐτοῦ κ' ἢ Παναγιά γιὰ.... ἀντὶ τοῦ τό σκασε γιὰ.... ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἶσαι Χ ἢ Παναγιά μαζί του, εἶναι γιὰ...

39. Ἡ εἰκὼν τοῦ δρομαίως φεύγοντος καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ ἐγειρόντος κονιορτὸν ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ σχηματισθῶσι πάλιν

¹ Κούκκισανε τὰ βόδια ἐν Μάνῃ σημαίνει οἰστρογήλατα ἐγένοντο.

² Καὶ ἐν Οἰνουντί τῆς Λακεδαίμονος μεταχειρίζονται τὸ ρ. κούκκουνιαζω, ἐπὶ ζῶου ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ οἰστρογήλατος γίνεται.

³ Ὅρα καὶ Α. Α. Παπαδόπουλον ἐν Λεξ. ἀρχ. 4.111.

αἱ ἐξῆς φράσεις τὰ σκόνισε (Οἰνοῦς), τὰ σκόν'σε (Σάμος), τὰ σκούν'σι (Λέσβος), ἔφυγε καπνοβολῶντα (Κεφαλ-
ληνία), τρέχων δῆλα δὴ ἀνύψωσε κονιορτόν, ¹ ὡς καὶ ἡ ἐν
Ἁγίῳ Βασιλείῳ τῆς Κρήτης συνηθιζομένη δὲν ἐφάνηκε
μουδὲ τὸ σκονόβολό του ².

40. Τό κοψε γελέκι λέγουσιν ἐνιαχοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ τοῦ
δωκε. Ἡ φρ. ἐκ συμφυρμού τοῦ τό κοψε (λάσπη) × ζ τὸ
γελέκι, ὅπερ τελευταῖον ληφθὲν ἐκ τοῦ βίου τῶν κλεφτῶν,
ἀρματωλῶν καὶ πολεμιστῶν καθ' ὄλου, ἐδήλου τὸν εὐζωνον,
τὸν μὴ φέροντα κάππαν καὶ σακκούλλι, ἀλλὰ γελέκι, ταχὺν
ἐπομένως εἰς τὰς κινήσεις του ³.

41. Πολλάκις κατὰ τὰς συμπλοκάς, τοῦλάχιστον εἰς παλαιο-
τέρους χρόνους, ὁ διαπληκτιζόμενος, ἐξάγων ἐκ τοῦ σελα-
χίου του τὸ κουμπούρι του ἐπυροβόλει κατὰ τοῦ μετ' αὐτοῦ
ἐρίζοντος, κατόπιν δ' ἵνα ἀποφύγη τὴν σύλληψιν, ἐτρέπετο
εἰς φυγὴν. Ἡ σκηνὴ αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐν
Λίμνῃ τῆς Εὐβοίας ἐπιχωριάζουσαν φράσιν τὸ ῥριξε
κουμπούρι τὴν σημαίνουσαν ὅ,τι καὶ τὸ κοινὸν τό σκασε.
Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τὸ τό ρριξε κουμπούρι συνηθῆ ἦσαν καὶ
τὰ τό κοψε λάσπη, τό κοψε πέρα καὶ τὰ τοιαῦτα, διὰ τοῦτο
εἶπον κοινότερον καὶ αὐτὸς τό κοψε κουμπούρι ἢ κουμ-
πούρα.

¹ Ἐν Μεγάροις σταχτίζω σημαίνει τρέχων ἀφίνω ὀπισθὲν μου
κονιορτόν. Ἐν δημοτικῷ Μακεδονικῷ ἔσματι ὁ ἐπιβαίνων ἐλεκτηῦ
ἵππου λέγει μὲ αὐτὸν

ὡς τοὺς κάμπους γχιζιροῦσα καὶ κορνιαχτίζα.

² Παραβλητέος ἐνταῦθα καὶ ὁ ἐκ δημόδους ἔσματος στίχος (Pas-
sow, Carm. pop. Graeca 439.57) ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ταχέως
φεύγοντα ἵππον

μηδὲ τὸν μαῦρον εἶδανε, μηδὲ τὸν κορνιαχτό του.

«Εἶδα τὸν κορνιαχτό του» λέγουσιν ἐν Ζαγορᾷ ἐπὶ τοῦ τάχιστα
φεύγοντος.

³ Συνήθεις κατὰ τὸν ἀγῶνα αἱ φρ. «ἔστείλαμε τόσα παλληκάρια
ὡς τὸ γελέκι», «νά εἰστε αὐριο ἔτοιμοι ὡς τὸ γελέκι νά πάμε νά χτυ-
πήσωμε τοὺς Τούρκους», «μὲ τριῶν ἡμερῶν ψωμί καὶ ὡς τὸ γελέκι
κίνησαν γιὰ...»

42. Τάνωτέρω μου παρέχουσι τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἶπω ἐνταῦθα ὅτι ἐνίοτε παρατηρεῖται συμφωρμὸς τῶν φράσεων, αἵτινες δηλοῦσι τὸν ἐν μέθῃ διατελοῦντα καὶ τὸν μετὰ σπουδῆς φεύγοντα. Οὕτως, ἐν ᾧ «τό κοψε σκαντζίκι» ἐν Κερκύρα δηλοῖ ὅτι καὶ τὸ τό σκασε, ἐν Σάμῳ γέν' κε σκαντίκ' σημαίνει κατεμεθύσθη, καὶ ἐν ᾧ πάλιν κοινῶς «ἔγινε σταφίδα» σημαίνει ἔφθασεν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς μέθης, ἔγινε σταφίδα ἢ τό κοψε σταφίδα ἐν Μεγίστῃ σημαίνει ἔδραπέτευσεν.

43. «Ἄναψε φωτιά, ἀπ' ἔφυγε» λέγουσιν ἐν Λάστα τῆς Γορτυνίας περὶ τοῦ προκαλέσαντος σκάνδαλα καὶ εἶτα ἀποσυρθέντιος, ἐν Κερασοῦντι δὲ τοῦ Πόντου, «δί(=δίδει) τῶρος (=εἰς τὸ δάσος) φωτιάν καὶ τερεῖ ἀπὸ μακρὰν» ἐπὶ τοῦ ἐμβάλλοντος εἰς ἔριδας καὶ προσποιουμένου τὸν ἀπαθῆ θεατήν. Ἐνταῦθα ὑπόκειται ἡ εἰκὼν ἀνθρώπου, ὅστις, ἀφ' οὗ ἔθεσε πῦρ εἰς τὸ δάσος ἢ τὴν οἰκίαν τοῦ ἐχθροῦ, κατόπιν, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν σύλληψιν καὶ τιμωρίαν, ἀπομακρύνεται, προσποιούμενος τὸν ἀθῶον.

Ἡ αὕτη ἀκριβῶς εἰκὼν ἐγέννησε καὶ τὰς ἐξῆς σημερινὰς φράσεις τοῦ δωκε φωτιά¹, τοῦ βαλε φωτιά,² τό δωκε [τὸ] ντουμάν³ καὶ ἐν Πόντῳ ἐδῶκεν ἄ(το) φωτιάν⁴ ἢ ἐθέκεν ἄ, αἵτινες δηλοῦσι τὴν ἐν σπουδῇ κρυφίαν ἀπομάκρυνσιν.

44. Ἐν Βελβενδῷ τῆς Μακεδονίας καψαλώνω, ἐν

¹ Οὕτως ἐν Οἰνοῦντι τῆς Λακεδαίμονος.

² Πολλαχοῦ.

³ Ἐν Ἡλείῳ.

⁴ Ἐν Ὀφει τοῦ Πόντου οἱ κλέφτ' ἐδῶκαν φωτιάν τ' ὁσπίτ' σημαίνει οἱ κλέπται ἀνέφλεξαν τὴν οἰκίαν. Τὸ δίδω φωτιά ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀναφλέγειν καὶ ἐν τῷ Κρητικῷ δράματι Γύπαρη (Κ. Σάθ α, Τὸ Κρητικὸν θέατρον Πρωῦξ. Β' στίχ. 162) ἐνθα περὶ ἐρωμένης λέγεται καὶ τοῦ καημένου μου κορμιοῦ δίδει φωτιά μεγάλη. Καὶ ὁ Ἀγάπιος Λάνδος δ' ἐν τῷ γεωπονικῷ του (σ. 207) εἶπε δίδε (τοῦ ψηνομένου) ὀλίγην φωτιάν ἕως νὰ λύσῃ, εἶπε δὲ καὶ ὁ Πανσανίας (10. 35. 2. 3) τὸ ἱερόν ἐδῶκαν πυρί, ἦτοι κατέκαυσαν τὸ ἱερόν.

Σισανίω καψαλιῶ καὶ ἐν Ἡλείῳ καψαλίζω σημαίνει φεύγω δρομαίως καὶ κρυφίως, αὐτὸς δὲ τὰ καψάλισε ἐν Σαράντῃ Ἐκκλησίαις τῆς Θράκης καὶ Ἡλείῳ ἢ τὰ καψάλισσε ἐν Βιθυνίᾳ σημαίνει αὐτὸς ἐγένετο ἄφαντος. Πρόκειται δὴλα δὴ κυρίως καὶ πάλιν ἐνταῦθα περὶ κακοποιουῶν, ὅστις, καύσας τοῦ ἄλλου τὰ δένδρα ἢ σπαρτὰ¹ ἢ σπίτια, διότι τὰ οὐσιαστικά ταῦτα ὑπονοοῦνται, ἐτρόπη εἰς φυγήν.

Ἐντεῦθεν καψάλα ἐν Ἡλείῳ καὶ Βελβενδῷ Μακεδονίας λέγεται ἢ δραπέτευσις, ἐν Σάμῳ δὲ ἐγένετο καψάλης σημαίνει ὅτι καὶ τὸ δημῶδες τό σκασε.

45. Σχετικὸν δὲ πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἶναι καὶ τὸ Πελοποννησιακὸν τσουύζω πέρα ἢ τὸ τῆς Αἴνου τσουύζω ὅς τὸ μακρὺ, ἄφ' οὗ τσουύζω φωτιὰ δηλοῖ ἀνάπτω πῦρ².

46. Οὐχὶ πλέον περὶ ἐμπρηστοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐντελῆ ὄλεθρον προκαλέσαντος καὶ εἶτα κρύφα καὶ μετὰ σπουδῆς φυγόντος πρόκειται ἐν τῇ φρ. ρεῖπιο τὸν κόσμον ἔκανε τῇ ἐν Σάμῳ λεγομένῃ καὶ σημαίνουσῃ ὅτι καὶ τὰ κοινὰ τό στριψε, τό σκασε.

Τὴν ἐννοίαν ἐπ' ἴσης τῆς ἐντελοῦς καταστροφῆς ὑπαινίσσεται ἢ ἐν Μάνη, Σπάρτῃ καὶ Τριπόλει συνώνυμος φρ. ἐγένετο ἄοικος καὶ ἢ ἐν Σινασῶ τῆς Καππαδοκίας νέτον λίσπαρτο = ἐγένετο ἀλίσπαρτος.

Κυρίως ἄοικος μετὰ καταστροφὴν καὶ ἐπιδρομὴν γίνεται πόλις ἢ κόμη τις³, ἐπειδὴ δὲ οὕτω καὶ ἐξαφανίζεται, διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ φυγόντος, ἀντὶ νὰ εἴπωσιν ἐξηφανίσθη, εἶπον ἐγένετο ἄοικος.

Ἄλίσπαρτος πάλιν εἶναι, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, ἢ γῆ ἢ ὑπὸ πολεμίων δηωθεῖσα καὶ εἶτα δι' ἄλλοτος πρὸς ἐντελῆ ἀφα-

¹ Σημείωσον ὅτι πολλαχοῦ καψάλα λέγεται τὸ ἕνεκα πυρκαϊᾶς γυμνὸν δένδρον μέρος, ἐν Κρήτῃ ὁ κάψαλος.

² Ἐπὶ παραδείγματι ἐν Πελοποννήσῳ.

³ Παραβλητέα ἢ ἐκ τῶν παλαιῶν κειμένων φράσις «ἠφανίσθη καὶ ἄοικος γέγονεν.» Ἐν Μάνη νῦν λέγουσι καὶ τὸ σπίτι εἶναι ἄοικο.

νισμὸν παρῆσα. Τὸν ἐντελῆ λοιπὸν τοῦτον ἀφανισμὸν ὑπαινισσόμενοι οἱ Καππάδοκες εἶπον περὶ τοῦ διὰ φυγῆς ἐξαφανισθέντος ὅτι ἐγένετο ἀλίσπαρτος.

47. Τὸ αὐτὸς ἐδραπέτευσε λέγουσιν οἱ Κρηῖτες αὐτὸς ἔκαμε Αὐγουστο. Ἡ φρ., ἣτις κυρίως σημαίνει ἔκαμε τέλος, ἐλήφθη ἐκ τῆς γεωργικῆς, πιθανῶς, γλώσσης, διότι κατ' Αὐγουστον συνήθως λήγουσιν αἱ συμφωνίαι πρὸς τοὺς συζευτάς.

Ἐκ τῆς παιδικῆς καὶ σχολικῆς γλώσσης ἐλήφθησαν καὶ αἱ ἐξῆς συνώνυμοι φράσεις αἱ λεγόμεναι περὶ παιδίου ἢ μαθητοῦ κρυφίως φεύγοντος· ἐξέκοψε (Ἐρμούπολις καὶ ἀλλαχοῦ), τῆς μεταφορᾶς ληφθείσης ἐκ τῶν αἰγοπροβάτων, τὰ ὅποια ἀποσπῶνται τῆς ὅλης κοπῆς καὶ ἀπομακρύνονται, ἔκαμε κοφινίδα (Τῆνος), ἀναχωρήσας δῆλα δῆ, ἵνα μεταβῆ εἰς τὸ σχολεῖον, ἀπεκρύβη καὶ παρέμεινεν ἐντὸς τοῦ μεγάλου ἐν τῇ οἰκίᾳ κοφίνου, τῆς κοφινίδας, καὶ ἐγάλιεψε (Νίσυρος) ἢ ἔκανε γάνι (Ζάκυνθος) κατ' ἐμὲ ἐκ τοῦ ἀγάνεψε = ἠραίωσε τὰς ἐπισκέψεις του ¹.

48. Διαλυομένης τῆς συγκεντρώσεως συνηθίζουσιν οἱ Γάλλοι ν' ἀπέρχονται χωρὶς νὰ χαιρετίσωσι τοὺς συμμασχόντας αὐτῆς, κρύφα οἶονεῖ. Ἡ τοιαύτη κρυφία, καθ' ἡμᾶς, ἀναχώρησις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν φρ. αὐτὸς τόσκασε ἀλλὰ Γαλλικά, ἣτις συνωνυμῆ τῇ κοινῇ τόσκασε ².

49. Κατὰ τὰ ἐγκαίνια ναοῦ, καθ' ὠρισμένην στιγμήν, κλείει ἡ θύρα αὐτοῦ, ἐντὸς δὲ παραμένει εἰς ἱερεὺς τὸν δαίμονα ὑποκρινόμενος. Μετὰ ταῦτα ἐμφανίζεται πρὸ τῆς κεκλεισμένης θύρας ὁ ἀρχιερεὺς, ὅστις ἀναφωνεῖ τὸ ψαλμικὸν (24.7) «ἀρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ εἰσελεύσεται ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης», ἐν ᾧ ὁ ἐντὸς ἱερεὺς τρέπεται εἰς

¹ Ἀγάνεψε τὸ σκοινὶ ἐν Κύμῃ σημαίνει ἐχαλαρώθη, γάνι, γάνι δ' ἐν Σκοπέλῳ σημαίνει ἀραιά, ἀραιά.

² Ἐπὶ παρομοίας περιπτώσεως οἱ Γάλλοι λέγουσι *filer à l'anglaise*.

φυγήν. Τοῦτο καὶ κατὰ τὴν Ἀνάστασιν ἐπαναλαμβανόμενον καὶ ὑπαινισσόμενον τὴν εἰς Ἄδου κάθοδον τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἀδάμ, ἐγέννησε παρὰ τῷ λαῷ τὴν περὶ τοῦ μετὰ σπουδῆς φεύγοντος φράσιν ἔγινε ἄρατος¹ ἢ ἐπιτακτικώτερον (Κεφαλληνία, Μεσσηνία) ἔγινε τριάρατος, ἔγινε ἄρατος πύρατος (Μεσσηνία), ἔγινε ἄρατος καὶ πύρατος (Βιθυνία), πῆρε ἄρατα πύρατα (Ἡπειρος), ἢ πῆρε τᾶρατα πύρατα (Αἰτωλία). Εἶπον δὲ καὶ ἐν Καρδαμύλῃ τῆς Μάνης καὶ ἔγινε ἄρατος καὶ ἄσκατος, τοῦ τελευταίου ἐπιθέτου ληφθέντος ἐκ τοῦ σκαστός, κατὰ τὸ ἄρατος, ἄφαντος, ἄοικος καὶ τὰ ὅμοια.

50. Ἐξ ἐπιδράσεως ἐπ' ἴσης τῆς Π. Διαθήκης ἐρμηνευτέον, καὶ τὸ ἐν Παραμυθία Ἡλείρου λεγόμενον ἔφυγε ἄρμα πύρμα, ὅπερ ἐν Αἰτωλίᾳ πῆι ἄρμα πῦρ λέγεται, ἐν Δημητσάνῃ δὲ ἄρμα πυρός ἐγένετο. Ἡ φρ. ἐκ τῆς Γραφῆς, ² ἔνθα περὶ τοῦ Ἡλιοῦ λέγεται «ὁ ἀναληφθεὶς ἐν λαίλαπι πυρός, ἐν ἄρματι ἵππων πυρίνων.» Παρανοσηθέντος δ' ἄραξ τοῦ ἐπιθέτου πύρινος, εἶπον οἱ ναυτικοὶ Συμαῖοι ἐπὶ τῆς ταχείας ἀποδράσεως ἄρμα βάρκα, ἀντὶ τοῦ ἄρμα πύρμα.

51. Ἐκ τῆς Π. Διαθήκης ὁμοίως καὶ δὴ ἐκ τοῦ ψαλμοῦ 103.9 τοῦ λέγοντος «ὄριον ἔθου, ὃ οὐ παρελεύσονται, οὐδὲ ἐπιστρέψουσι καλύψαι τὴν γῆν» ἐλέχθη ἐν Σίφων ἔφυε καὶ ἠπῆε ὄριον ἔθου³, ἀντὶ τοῦ τό σκασε.

52. Ὡς ἐν τῶν ταχίστων καὶ τάχιστα παρασυρόντων θεωρεῖται παρ' ἡμῖν ὁ ἄνεμος⁴ οὐδόλως λοιπὸν ἄπορον, ἀν

¹ Ἀρατίζομαι σημαίνει, τρεπόμενος εἰς φυγήν, ἐξαφανίζομαι.

² Σειράχ 48. 8. Ἐπιθι καὶ Ν. Πολίτου, Παροιμ. 1.363.

³ «Αὐτός εἶν' ὄριον ἔθου» ἐν Αἰτωλίᾳ σημαίνει εἶναι ἀνισόροπος, κακοῦργος.

⁴ Τρέχει εὐθύς σάν ἄνεμος, Τοῦρκοι κρατοῦν τουφέκια μηδὲ τὸν μαῦρον εἶδανε, μηδὲ τὸν κορνιαχτό του Passow, Carmina pop. Graeca 439. 57 καὶ ἀλλαγῶν πάλιν καὶ πηλαλοῦσαν τάλογα καὶ τρέχαν σάν ἄνεμοι.

Ἐν Ἡπειρῷ ἄνεμος νὰ πᾶς καὶ νάρθης σημαίνει τάχιστα. Εἶπε

ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐν Βογατσικῶ τῆς Μακεδονίας λέγουσιν ἐπὶ τοῦ ταχέως φεύγοντος ἄνεμος γέν' κεν ἢ ἔφυγε σὺν ἀνεμοξουριά (Ἕπειρος), ἢ ἔγινε ἀνεμοξουριά (Μαντινεία), ἀφ' ἑτέρου δὲ φύσησ' ἀγέρας καὶ τὸν πῆρε (Σάμος), ἀνεμουρίστη (Τῆλος, Ρόδος, Κῶς), ἔγινε ἢ ἐπῆγε ἀνεμορρούφουλος¹ (Κεφαλληνία), ἢ ἐν Πόντῳ μὲ συγγενῆ φρ. ἐγέν' τον ἕς σὸν ἄνεμον τὰ φύλλα, ἔγινε δῆλα δὴ ὡς τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου παρασυρόμενα φύλλα.

53. Ἄλλὰ καὶ ὁ καπνὸς ὁ ταχέως ὑπὸ τοῦ ἀνέμου διασκορπιζόμενος καὶ ἀπωθούμενος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σχηματισμὸν σχετικῶν φράσεων. Ἦδη ἐν τῇ Ε'. βασιλείῳν (5.14) λέγεται «ὡς καπνὸς ὑπὸ ἀνέμου διεχύθη.» Κατὰ τὴν ἀντίληψιν λοιπὸν ταύτην εἶπον πάει ἀνεμοκάπνιστος (Κεφαλληνία, Λακωνική), ἢ γίν(η)κε καπνὸς² (Ἕπειρος), ἔγινε καπινὸς (Δημητσάνα), ἔφυγε τετρακαπίνιστος (Ἕπειρος), ἢ ἔγινε ἄκαπνος (Κύζικος), τὸ τελευταῖον κατὰ τὸ ἄρατος, ἄφαντος καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐν Ἕπειρῳ λέγουσιν ἐπ' ἴσης ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας καὶ τὸ κάπνισε, κατὰ τὸ τό σκασε, τό στριψε, ἐν Κρήτῃ δὲ καὶ Αἴνῳ τὰ κάπνισε, κατὰ τὸ τὰ σκόνισε, τὰ πρύμ(ν)ισε καὶ τὰ τοιαῦτα.

54. Μετὰ τὸν καπνὸν ἔρχεται καὶ ὁ κονιορτός, ὅστις ὁμοίως ταχέως ὑπὸ τοῦ ἀνέμου παρασύρεται. Πβ. τὸ ἐν Σύμῃ γένηκε ἄττητος,³ ἀντὶ τοῦ τό στριψε, ὡς καὶ τὰ συνώνυμα ἔγινε μπουχὸς (Βούρβουρα Κυνουρίας, Σου-

δὲ καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος (Opusc. 255.40) ἵππους δρομάδας . . . . ὡς ἐξανεμοῦσθαι εἰς τάχος, εἴ που διώκειν ἢ φεύγειν δεήσει.

¹ Ἀνεμορρούφουλος εἶναι ἡ ριπή, ἡ βιαία πνοή τοῦ ἀνέμου.

² Πάει καπνὸς λέγουσιν ἐν Ἕπειρῳ ἀντὶ τοῦ τρέχει τάχιστα. Λέγουσι δὲ καὶ ἐν Δημητσάνῃ μετ' ὀργῆς «καπνὸς νὰ γίνης» ἢ «καπινὰ ντὲ» = φύγε γρήγορα ἀπ' ἐμπρός μου.

³ Ἐκ τοῦ ἄνθος — ἄθος — ἄθητος. Ἄθος εἰς παλαιότερους αἰῶνας, καὶ νῦν ἐν Κρήτῃ, λέγεται ἢ στάκτη. «Ἐγινε ἄθος καὶ καπνὸς» λέγουσιν ἀντὶ τοῦ ἐξηφανίσθη, μάλιστα ἐπὶ περιουσίας.

δενά Καλαβρύτων, Τριφυλία) και γίν'κι κουρνιαχτός (Αιτωλία).

55. Κατὰ τὰ σημειωθέντα τὰ κάπνισε, τὰ πρύμ(ν)ισε, ἐλέχθη ἐν Κρήνῃ τὰ πούλλεψενε, ἐν Ἡλείρῳ δ' ἀπλῶς ἐπούλλεψε και ἐν Αἰγίῳ τὸ πούλλεψε, ἔφυγε δῆλα δὴ ταχὺς ὡς πουλλί,¹ πρὸς ἣν φρ. ἀμέσως σχετίζεται ἢ τε συνώνυμος Σιφνία ἀνεπετασμός τὸν ἠπιασε ἢ ἠνεπέτασε,² ὡς και ἡ Λακωνικὴ διάη ἀνάερος.

Ἐκ μεταφορᾶς δ' ἐκ τῶν πτηνῶν ἔχει τὴν ἀρχὴν και τὸ ἐν Λεονταρίῳ τῆς Ἀρκαδίας και Σουδανοῖς τῶν Καλαβρύτων ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας λεγόμενον ἔγινε γουβί, ἀφ' οὗ γούβης αὐτόθι εἶναι εἶδος γυπός, γνωστοὶ δ' εἶναι σίχοιο οἷος ὁ

βιτσιὰ δίνει τοῦ μαύρου του κι' ἐπέτα σὰν γεράκι, ὡς και ἡ ἐν Σάμῳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἄφκε τὴν κοτσιλιὰ του.

56. Ἴνα δηλώσωσιν ὅτι ὄχρετό τις φεύγων λέγουσιν ἔγινε ἄπητος και ἐν Καλαβρύτοις ἀούπητος = ἀείπωτος,³ ἐν Σουδανοῖς τῶν Καλαβρύτων ἔγινε ἀμολόητος, ἐν Κλουτσινοχωρίοις Καλαβρύτων ἔφυγ' ἀμολόητος = χωρὶς οὐδὲν περὶ αὐτοῦ νὰ λεχθῆ, ἐν Ἡλείρῳ ἄκουστος κι' ἄφαντος γίνηκε,⁴ ἐν Καρδαμύλῃ τῆς Μάνης γένη ἀρατος κι' ἀφανέρωτος, ἐν Κλουτσινοχωρίοις Καλαβρύτων ἀσήμαδος

¹ Ἐν Ἐρμουπόλει «αὐτὸς τὰ πούλλεψε» σημαίνει αὐτὸς ἀπέθανε. Πβ. τὴν κοινήν φρ. «σὰν πουλλί νὰ πὰς και νάρθης» και τὴν ἐν Πόντῳ «ἄμον πουλλὶν δέβα κι' ἔλα».

² Αὐτόθι και «γὼ ποῦ ν' ἀνεπετάσης» = ἔρρ' ἐς κόρακας. Πβ. και τὸ Ἀριστοφάνειον (Ὀρνιθ. 35) ἀνεπτόμεθα ἐκ τῆς πατριδος ἀμφοῖν τοῖν ποδοῖν. Ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τοῦ δραμαίως ἐρχομένου λέγουσιν «ἦρθε τρεχαπετάμενος».

³ Ἄπητα κι' ἀμίλητα ἐν Σύμῃ σημαίνει οὐδὲν εἰπών. Ἄποειτος ἐν Κρήτῃ λέγεται ὁ ἄρρητος.

⁴ Πβ. και τὴν ἐν Ἡλείρῳ φράσιν ἀποσκορακισμοῦ «γὰ μὴν ἀκουσῆ και νὰ μὴ φανῆ».

Γ. ΡΟΪΛΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ

γίνητσε, ἦτοι ἔφυγε μηδὲν ἴχνος καταλιπὼν καὶ ἐν Κύπρῳ ἔγινε ἀνήλιος.

57. Ὅσοι ἔζησαν ἐν χωρίοις γνωρίζουσιν ὅτι αἱ γυναῖκες παραλαμβάνουσαι τὰ ἀπλυτα φορέματα τῆς οἰκογενείας των πορεύονται εἰς τὸν ποταμὸν ἢ εἰς πηγὴν καὶ ἐκεῖ, ἀφ' οὗ τὰ πλύνωσι καὶ τὰ ἀπλώσωσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ θάμνων, περιμένουσι νὰ στεγνώσωσιν, ἵνα κατόπιν τὰ συλλέξωσι καὶ ἐπανέλθωσιν οἴκαδε. Πολλάκις ὁμως αἰφνίδιον ἐν τῷ χωρίῳ συμβάν, θάνατος π. χ. συμπλοκὴ ἢ τι τοιοῦτο, τὰς ἀναγκάζει νὰ συλλέξωσιν ὅπως ὅπως τὰ ἀπλωθέντα, καὶ βεβρεγμένα ἀκόμη, καὶ νὰ λάβωσι τὴν πρὸς τὸ χωρίον ἄγουσαν.

Ἐντεῦθεν ἢ ἐπὶ τοῦ βιαίως φεύγοντος συνήθης φρ. τὰ πῆρε πλυμένα κι' ἀπλυτα, ἣτις ἐν μὲν Κερκύρα λέγεται τὰ πῆρε ἄβρεχα, ἐν Αἰτωλία ἔφγι ἄβριχους, ἐν Λέσβῳ τὰ πῆρι γρὰ πλυμένα τσ' ἔφυγι, ἐν Κεφαλληνία καὶ Ζακύνθῳ ἐπῆρε τὰποχυλωμένα του, ἐν Αἰτωλία πῆρι τὰ βριμένα τ,¹ ἴσως δὲ καὶ ἢ ἐν Κύπρῳ ἔφυε χυλόβροτος, ἔτι δ' ἢ ἐν Σερίῳ καὶ Χίῳ τὰ μάζεψε κι' ἔφυγε, ἔξ ἧς κατὰ συγκοπὴν καὶ κατὰ τὸ τό στριψε, τό σκασε κ.τ.λ. ἐλέχθη ἐν Μήλῳ καὶ Ἡπειρῳ τό μα σε.

58. Ἐν Κρήτῃ τὰ τσιφίδωσε σημαίνει τό σκασε, τὴν αὐτὴν δὲ σημασίαν ἔχει ἐν Σάμῳ μὲν τὸ τὰ βαβύλουσι, ἐν Ἀδριανουπόλει δὲ καὶ Αἰτωλία πῆρι τὰ μπάρμπαλά τ.²

Ἐν ταῖς ἀνωτέρω φράσεσιν ὑπόκειται ἡ εἰκὼν τοῦ συνάζοντος τὰ ἑαυτοῦ πράγματα ἐντὸς κοφίνων, τσιφίδων ἢ βαβουλικίων³ καὶ ἐν σπουδῇ ἀναχωροῦντος.

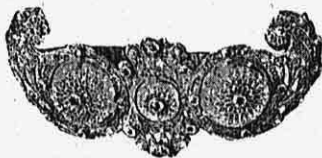
¹ Πολλαχοῦ λέγουσι καὶ πῆρε τὰ κατορημένα του.

² Ἐν Ἀδριανουπόλει μπαρμπαλώνουμι σημαίνει ἐνδύομαι καὶ ἐτοιμάζομαι πρὸς ἀναχώρησιν.

³ Τσιφίδα λέγεται ὑπὸ τῶν Κρητῶν ὁ κόφινος, βαβουλικί δὲ ἐν Σύμῃ τὸ πετροκόφινον. Τὸ μάζεψε τάποσάτια σου (= ἀποσκευάς σου) τὸ ἐν Καρπάθῳ λεγόμενον πρὸς τὸν ἀποβαλλόμενον ἐκ τῆς θέσεώς του, πάλιν ἐκ τῆς αὐτῆς εἰκόνας προέκυψε.

59. Ἰδιαιτέρας ἀναπτύξεως καὶ ἐρμηνείας δὲν χρήζουσι, νομίζω, καὶ αἱ ἐξῆς φράσεις αἱ συνωνυμοῦσαι πρὸς τὰς ἀνωτέρω: ὅπου φύγη, φύγη (κοινή), φεύγει καὶ πάλι φεύγει (Ἕπειρος), φεύγει ποῦ φυγα (Ἀναβρυτὴ Λακεδαιμόνος), ἀν τὸν πιάσης (πολλαχοῦ), ὅπου τὸν πιάσης (Ἐρμούπολις), ὅπου μὲ δῆς, πιάσε με (Μάνη), φτάσ' τον (Κύζικος), πάει κι' ἀκόμη (πάντα) πάει (Σίφνος, Σῦρος), ὅπου τὸν δῆς, χαιρέτα τον (Ἕπειρος), δρόμο! (πολλαχοῦ), πατῶ καὶ φεύω ἢ ἀφίνω καὶ φεύω (Πόντος), οὔτε ἰς φτέρνις δὲν κρατεῖ (Αἰτωλία), ἔφυγε μὲ τὰ κότζι' ἄ' σὸν κῶλον (Πόντος) τόσον ταχέως δηλα δὴ, ὥστε αἱ πτέρναι του (κότζια) νὰ φθάνωσι μέχρι τῶν γλουτῶν καί, κατὰ τινα προσωποποιίαν, πάρτε ποδαράκια μου (Πελοπόννησος), βαστάτι' πουδαράκια μ' (Αἰτωλία), βαστάτε με, πόδια μου¹ (Κρήτη), φευγάστε ποδαράκια μου (Ἀθῆναι, Ἕπειρος), βόηθα με, παπούτσι μου (Κρήτη), ἐξ ἧς προῆλθον καὶ αἱ ἀκόλουθοι περὶ τοῦ μετὰ σπουδῆς καὶ κρυφίως φεύγοντος φράσεις: παπούτσι του (Κρήτη), παπούτσι Κρητικὸ (Θήρα), παπούτσι (Ἀθῆναι), τό κοψε παπούτσι (Λευκάς), ἐκ τοῦ τό κοψε λάσπη × παπούτσι καὶ τό βαλε παπούτσι (Κρήνη) ἐκ τοῦ τό βαλε ἔς τὰ πόδια × παπούτσι.

ΦΑΙΔΡΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

¹ Ἐν τῷ Φορτουνάτῳ τοῦ Φωσκόλου (Ε' 374) ὁ δειλὸς Μπερμποῦτσος ἐτοιμαζόμενος πρὸς φυγὴν, λέγει

ἀφέντη, δὲν μ' ἀρέσει
πόδια μου, βοηθᾶτέ με ἐγροίκησα καὶ λέσι.